

Çeviride Yerlileştirme ve Yabancı Dil Öğretiminde Yeri

DOÇ. DR. SEVTAP GÜNAY KÖPRÜLÜ* - DR. ERKAN YÜCE**

Öz

Çeviri, dilsel farklılıkların yanı sıra kültürel farklılıkların da dikkate alınmasını, çeviride dil-kültür ilişkisinin korunmasını gerektirir. Ancak, iki dil arasındaki dilsel ve kültürel farklılıklardan dolayı bu her zaman mümkün olamamaktadır. Çeviride kültürel engellerin aşılmasında “yerlileştirme” öne çıkan bir çeviri stratejisidir. Yerlileştirmede, anlaşılabilirliğin sağlanabilmesi için hedef dil okuyucusuna yabancı olan kaynak metnin dilsel ve kültürel öğeleri, hedef dilin kültürüne uygun bir şekilde değiştirilir. Dolayısıyla yerlileştirme yapabilmek için her iki dilin kültürünün çok iyi bilinmesi gerekir. Yabancı dil öğretiminde de sadece dil değil aynı zamanda o dilin kültürü de öğretilmektedir. Çeviri dersleri, bu anlamda önemlidir. Çeviri derslerinde, dilsel ve kültürel farklılıkların farkındalığı, metin türlerine göre çeviri yöntemlerinin kullanılması gibi amaçlar yer almaktadır.

Bu çalışmada “21 Lessons for the 21st Century” adlı popüler güncel bir eserin, “21. Yüzyıl İçin 21 Ders” adlı Türkçe çevirisinde dikkat çeken “yerlileştirme” ele alınmış, yerlileştirmenin yabancı dil öğretiminde çeviri derslerinde bilinmesi gereken bir çeviri olgusu olduğuna dikkat çekilmek istenilmiştir. Eserin çevirisinde yerlileştirme yapılmış olan bölümlerden seçilen örneklerde yapılmış olan yerlileştirme çeviribilimsel çerçevede değerlendirilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde çeviribilimci Venuti’nin çalışmalarında üzerinde önemle durduğu “yabancılaştırma” (foreignization) ve “yerlileştirme” (domestication) çeviri stratejilerinden hareket edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Çeviri, yabancı dil öğretimi, çeviri stratejileri, yerlileştirme, yabancılaştırma.

DOMESTICATION IN TRANSLATION AND ITS PLACE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Abstract

Translation requires consideration of cultural differences as well as linguistic differences, and preservation of the language-culture relationship in translation. However, this is not always possible because of the linguistic and cultural differences between the two

* Nevşehir HBV Ün. Eğitim Fak, sevtapkoprulu@nevsehir.edu.tr, orcid.org/ 0000-0002-8841-355X

** Nevşehir HBV Ün. Yabancı Diller YO, erkanyuce03@gmail.com, orcid.org/ 0000-0003-2716-5668

Gönderim tarihi: 02-11-2019

Kabul tarihi: 12-12-2019

languages. “Domestication” is a prominent translation strategy in overcoming cultural barriers in translation. In domestication, the linguistic and cultural elements of the source text, which are foreign to the target language reader, are modified in accordance with the culture of the target language in order to ensure intelligibility. Therefore, the culture of both languages needs to be well known in order to make domestication. In foreign language teaching, not only the language but also the culture of that language is taught. Translation courses are important in this sense. There are objectives such as awareness of linguistic and cultural differences and the use of translation methods according to text types in the translation courses.

The prominent issue of “domestication” in Turkish translation entitled “21. Yüzyıl İçin 21 Ders” of a popular current work entitled “21 Lessons for the 21st Century” was focused on, and it was intended to highlight that domestication is a translation phenomenon that needs to be acknowledged in translation courses of foreign language teaching in this study. Domestication, which was applied in the chosen samples from the translation of the work, was evaluated within the scope of translation studies. “Foreignization” and “domestication” translation strategies, emphasized importantly in works of translation scientist, Venuti, were followed in the theoretical framework of the study.

Keywords: Translation, foreign language teaching, translation strategies, domestication, foreignization.

GİRİŞ

Çeviribilim çalışmalarında iki temel çeviri yaklaşımından söz edilebilir: Kaynak dil odaklı çeviri, hedef dil odaklı çeviri. Çeviribilimci Lawrence Venuti (1995) bu iki yaklaşımı, salt dilsel açıdan ziyade kültürel bir bakış açısıyla tartışır. Bu açıdan Venuti çeviri sürecinde iki farklı çeviri stratejisini öne sürer: “yerlileştirme”(domestication)¹ ve “yabancılaştırma” (foreignization). Yerlileştirme stratejisiyle çeviride, hangi dile çeviri yapılacaksa o dilin kültürünün özelliklerine uygun çeviri yapılır. Venuti yerlileştirmeyi, çevrilecek olan metnin yabancılığını hedef dil okuyucuları için mümkün olduğunca azaltmak amacı taşıyan bir çeviri yaklaşımı olarak;

¹ Çeviribilimsel araştırmalarda *yerelleştirme* (localization) ve *yerlileştirme* (domestication) kavramları, genellikle eşanlamı olarak kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavramın kullanım alanları birbirinden farklıdır. Berk’in (2005, s. 164) de belirtmiş olduğu gibi, *yerelleştirme*, yazılım ürünleri veya web sitelerinin başka bir dil, kültür ve hukuk ortamında kullanılabilmesi amacıyla söz konusu hedef dizgeye uyarlama süreci iken, *yerlileştirme*, yabancı metni hedef dil kültüründe baskın olan değerlere uygun olarak benzeştirici bir yaklaşımla aktarmaktır. Aynı yanılığın incelediğimiz eserde de görmekteyiz. Türkçe eserin iç kapak sayfasında yazarın bilgisi dâhilinde ve izniyle *yerelleştirme* yapıldığı bilgisi yer almaktadır. Biz çalışmamızda bu iki kavram arasındaki anlamsal ve alansal farklılıkları dikkate alarak bir çeviri stratejisi olan “yerlileştirme” kavramını kullandık.

yabancılaştırmayı ise çevirisi yapılacak olan metnin yabancı özelliklerinden bir kısmını tutarak çevrilecek dildeki normları zorlayan bir çeviri yaklaşımı olarak tanımlar.²

Çalışmamızın konusu olan *yerlileştirme*, çevirisi yapılacak olan metnin yabancılığını en aza indirgeyebilmek için metni hedef dilin kültürüne uygun, hedef dil ve kültürde yabancı olmayacak bir yaklaşımla aktarmaktır. Bu demek oluyor ki çeviri, sadece bir dilden farklı bir dile çeviri yapmak değildir. Hedef dilde anlaşılabilirliğin sağlanabilmesi ve kaynak dildeki anlamın hedef dilde verilebilmesi için her iki dildeki kültürel etkenler de dikkate alınmalıdır. Bu durumda, kaynak ve hedef diller arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanan çeviri sorunları ile karşılaşılır ve çeviride yerlileştirme bu sorunları aşma yollarından biridir.

Yabancı dil öğretiminde çeviri derslerinde, iki dil arasında benzerlik ve farklılıkların farkına varılması, kültür ile dil ilişkisinin irdelenmesi, temel düzeyde çeviribilim kavramlarının bilinmesi, dillerin yapısal ve kültürel farklılıklarından kaynaklanan çeviri güçlüklerinin aşılmasında kullanılması gereken çeviri yöntemlerinin bilinmesi gibi amaçlar yer almaktadır (bkz. yok.gov.tr). Yerlileştirmede temel amaç, kaynak metindeki dil kültür ilişkisinden kaynaklanan çeviri güçlüklerinin, hedef dilin kültürüne uygun bir şekilde aşılmasını sağlamaktır; dolayısıyla yabancı dil öğretiminde çeviri derslerinin amacının yerine getirilmesine katkıda bulunacağı açıktır.

Çevirinin yabancı dil öğretiminde önemli bir yerinin olduğunu savunan bilim insanlarından olan Snell-Hornby (1985, s. 25) çevirinin, ileri düzeyde yabancı dil eğitiminde öğrencilerin uygulamada ve kuramsal anlamda uzmanlaşmalarına yardımcı olduğunu ileri sürmektedir.

Çamdereli'nin (1995) de belirttiği gibi, her dil kendi kültür yapısına özgü semboller düzeni kullanır ve kendi kültürünün bütün göndermelerini ve kavramsal olgularını anlama dönüştürürken her kültür de kendi deneyimini en iyi kendi diliyle açıklar. Dolayısıyla çeviri, sadece bir dilden diğer bir dile aktarma değildir, bunun yanı sıra bir kültürden başka bir kültüre aktarma da söz konusudur.

Vermeer'in çeviriyi, kültürel bir aktarım olarak, metni de, sosyokültürün sözle ifade edilen kısmı olarak tanımladığını belirten Snell-Hornby, buna göre çevirinin, metnin önceden belirlenen duruma göre, "hedef kültürün bir parçası" olarak yeniden oluşturulması şeklinde tanımlanabileceğini ifade eder (Snell-Hornby, 1994, s. 13).

"Dillerin ayrı dünya görüşlerini ve değişik kültürleri yansıtmaları, özellikle her dilde anlatım yolunun, gerçeği anlatma biçiminin farklılığı, bir dilden ötekine çeviri yapmayı

²Venuti'nin öne çıkardığı bu iki çeviri stratejisinden daha önce bahsetmiş olan bilim insanı ise Friedrich Schleiermacher'dir. Schleiermacher (1768-1834), çeviride okuyucuyu yazara götürme ve yazarı okuyucuya götürme yaklaşımından bahseder; metin türlerinin çeviri yöntemlerini belirleyebileceği görüşünü ileri sürer ve "sanat metni" ile "bilim metni" olarak tanımladığı metinlerde okurun yazara götürülmesini, "gündelik kullanım metinleri"nde ise yazarın okura götürülmesi gerektiğini belirtir (akt. Kuran, 1995, s. 36).

güçleştiren başlıca etkenlerdendir” (Aksan, 1995, s. 74). Öğrenci, çeviri yapmaya çalışırken Aksan’ın bahsettiği farklılıkların ve zorlukların farkına varır, çeviri yöntemlerinden yararlanarak bu güçlükleri aşmaya çalışır. Çeviri sırasında öğrencinin, çevirisini yapacağı metni salt dilsel düzlemde değil aynı zamanda kültürel düzlemde de irdelemesi gerekir; dil ve kültürün birbiriyle olan bağından dolayı doğru bir çeviri yapabilmesi için metnin anlam çözümlemesinde o dilin kültürünü dikkate alması ve çevireceği dilin kültürel özelliklerine uygun bir çeviri gerçekleştirilmesi gerekir.

“21. YÜZYIL İÇİN 21 DERS” ADLI ESERDE YERLİLEŞTİRME

Tarihçi, akademisyen ve yazar olmanın yanı sıra 21. yüzyılın en çok ses getiren düşünürlerinden biri olan Yuval Noah Harari’nin insan ve insanlık üzerine eserleri bulunmaktadır. Eserleri, farklı tarzı, gerçekçi ve net anlatımları, farklı karakterleri ve olayları ile dikkat çekmektedir. Yazar, daha önceki yazılarını ve makalelerini gözden geçirerek, düzeltmeler yaparak hazırladığı ve kendisine sorulan soruları derlediği “21 Lessons for the 21st Century” adlı eserinde siyasi, teknolojik, toplumsal ve varoluşsal zorluklara açıklık getiriyor. Yazarın bahsedilen eseri, Selin Siral tarafından “21. Yüzyıl İçin 21 Ders” adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

Söz konusu eser felsefi olmasının yanı sıra tarihsel, antropolojik, tarihsel ve fütürist bir eser olma özelliğine de sahiptir. Böyle bir eserin çevirisinde, felsefi düşüncelerin anlaşılabilirliğinin sağlanabilmesi açısından yerleştirme stratejisinin öne çıktığı görülmektedir. Kitabın iç kapak sayfasında yazardan izin alınarak çeviride yerleştirme³yapıldığı bilgisi yer almaktadır.

Çalışmamızda, çeviride nerelerde değişiklik yapıldığı, yerleştirmenin neden gerekli olduğu, nasıl yapıldığı, kaynak eserden örneklerle incelenmiştir.

Örnek 1

If your boyfriend dumps you, the algorithm may walk you through the official five stages of grief, first helping you deny what happened by playing **Bobby McFerrin’s ‘Don’t Worry, Be Happy’**, then whipping up your anger with **Alanis Morissette’s ‘You Oughta Know’**, encouraging you to bargain with **Jacques Brel’s Ne me quitte pas’** and **Paul Young’s ‘Come Back and Stay’**, dropping you into the pit of depression with **Adele’s ‘Someone Like You’ and ‘Hello’**, and finally aiding you to accept the situation with **Gloria Gaynor’s ‘I Will Survive’**. (s. 27)

Neticede sevgiliniz sizi terk ederse, algoritma yas sürecinin beş resmi aşamasından geçmenize önayak olabilir: önce olan biteni inkâr etmenize yardımcı olmak için **Nilüfer’den “Boş Vermişim Dünyaya”**, sonra öfkenizi kamçulamak için **Esmeray’dan “Unutma Beni”**, sizi pazarlığa teşvik

³ Çeviri kitapta “yerleştirme” olarak adlandırılıyor.

etmek için **Sezen Aksu'dan "Geri Dön"**, bunalımın dibine vurmanız için **Gülden Karaböcek'ten "Sürünüyorum"** ve **Neşe Karaböcek'ten "Kemancı"**, son olarak da durumu kabullenmenize yardımcı olmak için **Ajda Pekkan'dan "Bambaşka Biri"** parçalarını çalar. (s. 41)

Bu örneğimizde Amerikan ve İngiliz kültüründe tanınmış olan şarkıcılar ve söyledikleri şarkılar ile dinleyiciler üzerindeki etkileri yer alıyor. Türkçe çevirisinde hedef kitle okuyucuları üzerinde aynı etkiyi oluşturabilmek için Türk şarkıcılar ve şarkıları verilerek yerleştirme yapılmıştır.

Şarkıcıları, şarkılarını ve hangi amaçla dinlendiklerini aşağıdaki şekilde tablolaştırabiliriz.

Şarkıcı Adı	Şarkı Adı	Etkisi	Şarkı Adı	Şarkıcı Adı
Bobby McFerrin	Don't Worry, Be Happy	Olan biteni inkâr etmeye yardımcı olmak	Boş Vermişim Dünyaya	Nilüfer
Alanis Morissette	You Oughta Know	Öfkeyi kamçulamak	Unutma Beni	Esmeray
Jacques Brel	Ne me quitte pas	Pazarlığa teşvik etmek	Geri Dön	Sezen Aksu
Paul Young	Come Back and Stay			
Adele	Someone Like You	Bunalımın dibine vurmak	Sürünüyorum	Gülden Karaböcek
	Hello		Kemancı	Neşe Karaböcek
Gloria Gaynor	I Will Survive	Durumu kabullenmeye yardımcı olmak	Bambaşka Biri	Ajda Pekkan

Tabloyu incelediğimizde, orijinal eserde yer alan şarkıcı ve şarkı için çeviri eserde birebir yerleştirme yapılmamış olduğu görülmektedir: *Pazarlığa teşvik için* orijinal metinde iki farklı şarkıcı yer alırken Türkçe karşılığında tek bir şarkıcı verilmiştir. Diğer yandan *bunalım* etkisi için orijinal eserde tek bir şarkıcının iki farklı şarkısı geçiyor iken Türkçe karşılığında iki farklı şarkıcı yer almaktadır. Şarkı sözleri içeriklerini incelediğimizde orijinal eser ile çeviri eserde geçen şarkıların içeriksel olarak örtüştükleri görülmektedir. Çevirmen, yazarın verdiği örneklerle okuyucuda oluşturmak istediği etkiyi, duyguyu çevirisinde yaşatabilmek için yerleştirme yapmıştır.

Örnek 2

Perhaps you personally wouldn't want to take such a test, but then maybe you find yourself with a group of friends at **Michelle's** boring birthday party, and somebody suggest you all take turns checking yourself on this cool new algorithm (with everybody standing around to watch the results-and comment on them). Would you just walk away? (s. 50)

Belki kendi kendinize böyle bir test yapmak istemezsiniz ama diyelim ki **Melis**'in sıkıcı doğum günü partisinde bir grup arkadaş arasında buluyorsunuz kendinizi ve biri çıkıp herkesin sırayla bu süper yeni algoritmayı denemesini öneriyor (ve herkes sonuçlara bakıp bir de yorum yapıyor). Çekip gider misiniz? (s. 63)

Bu örnekte orijinal eserde geçen *Michelle* kişi adının yerine Türkçe eserde *Melis* kişi adının kullanılmış olduğunu görüyoruz. Çeviribilim kuramında kişi adlarının yerleştirilmesi kimi özel durumlar için uygun görülmektedir. Bu durumlar genellikle çocuk eserleri çevirisinde veya adın hedef dilde anlamsal olarak karşılığının olması durumlarında (örneğin Maria – Meryem, Eva – Havva) kabul edilebilir olmaktadır. Nitekim özel adların çevirisine ilişkin Schreiber (1993: 180-181), modern yazınsal çevirilerde kişi adlarının kuralda aynen alındığını, çocuk kitapları çevirilerinde ise büyük ölçüde şahıs adlarının yerleştirildiğini belirtir. Bu örneğimizde hedef kitle küçük yaş grubu olmadığı için ve hedef dildeki kitlenin okudukları eserin yabancı dilden çeviri olduğunun farkında olması nedeniyle orijinal eserde geçen *Michelle* kişi adının Türkçe çevirisinde de aynı kullanılması daha uygun bir yaklaşım olur. Burada yerleştirmeyi gerektirecek bir durum bulunmadığını söyleyebiliriz.

Örnek 3

The Islamic State has boasted that it has reverted to the pure and original version of Islam, but in truth, their take on Islam is brand new. (s. 97)

İŞİD, İslam'ın özgün ve saf haline dönmekle övünür ama aslında yepyeni bir İslam anlayışları var. (s. 103)

Bu örnekte orijinal metinde The Islamic State örgüt adı Türkçe akronim karşılığı İŞİD olarak verilmiştir. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD), bir örgüt adıdır ve orijinal metinde akronim olarak değil 2014 tarihi itibarıyla kullandığı adıyla (İslam Devleti = The Islamic State) yer alırken Türkçe çevirisinde, hedef dil kültüründe bilinen ve kullanılan adıyla verilmiştir. İŞİD, hedef dil kültüründe bilinen bir akronimdir. Bu şekilde bir yerleştirme, orijinal eserde geçen örgüt adının hedef dil okuyucuları için anlaşılabilirliğini sağlamıştır.

Örnek 4

A **priest** is not somebody who knows how to justify why the rain dance and end the drought. A **priest** is somebody who knows how to justify why the rain dance failed, and why we must keep believing in our **god** even though he seems deaf to all our prayers. (s. 129)

İmam dediğimiz, yağmur duası etmeyi ve kuraklığı sona erdirmeyi bilen kişidir. **İmam** yağmur duasının niye işe yaramadığını ve dualarımızı duymuyor gibi görünse de neden **Allah**'a inanmayı sürdürmemiz gerektiğini açıklayabilen kişidir. (s. 128)

Bu örneğimizde *priest* için yerlileştirme çeviri stratejisi kullanılarak *imam* denilmiştir. Örneğimizin yer aldığı bölümde “Hıristiyan tarımcılık” tan bahsedilmektedir ve çeviri eserde metnin devamında imam değil *rahip* denilmektedir: “rahipler ve gurular sadece daha iyi bahaneler uydurmayı öğreniyorlar.” (s. 129). Bu durumda çeviride tutarsızlık ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra *god* için *Allah* denilmiştir; ancak yazar zaten İslam’la ilgili ifadelerinde “god” değil “Allah” demektedir. Örneğin “Egyptians may well ask Allah for help”. Bu nedenle, Hıristiyan tarımcılıkla ilgili bölümde geçen “god” sözcüğü için “Tanrı” sözcüğü kullanılması bahsettiğimiz ayrımın net olması açısından daha yerinde bir karar olurdu.

Örnek 5

We are trapped, then, **between a rock and a hard place**. (s. 138)

O zaman, **aşağı tükürsen sakal yukarı tükürsen bıyık** bir durumda sıkışıp kalmış bulunuyoruz. (s. 136)

Bu örneğimizde orijinal metinde geçen deyim Türkçe anlamsal eşdeğer karşılığı yine bir deyimle sağlanabilmiştir. İngilizce “between a rock and a hard place” deyiminin sözcüğü sözcüğüne çevirisi “bir kaya ve sert bir yer arasında” şeklindedir. Orijinal eserde geçen deyim ile Türkçe karşılığı olan deyim anlamı aynıdır, her ikisi de aynı derecede sakıncalı iki durum karşısında karar verme zorluğunu anlatmak için kullanılır. Yerlileştirme özellikle deyim ve atasözlerinin çevirisinde önerilen bir yaklaşımdır.

Örnek 6

What complicates matters is that in many cases **people want to have their cake and eat it**. (s. 140)

İşleri karıştıran şu ki, çoğu durumda **insanlar ne yardan geçmek istiyor ne serden**. (s. 139)

Bu örneğimizde de bir önceki örneğimizde olduğu gibi deyim çevirisinde yerlileştirme yapılmıştır. Orijinal eserde kullanılmış olan “people want to have their cake and eat it” ifadesinin birebir çevirisi “insanlar keklerini almak ve yemek isterler” şeklindedir. Örneğimizdeki ifade, meşhur bir İngiliz deyim olan “have your cake and eat it” ifadesinin tümce içerisinde bağlama göre kullanılmış halidir. Vazgeçilemeyecek iki şey veya durum olması durumunda söylenen İngiliz deyiminin Türkçede anlamsal olarak eşdeğer bir çeviriyle verilmiştir.

Örnek 7

From a personal viewpoint, however, forty years can be an **eternity**. (s. 145)

Fakat kişisel açıdan bakınca kırk yıl **sittinsene** gibi gelebilir.(s. 142)

Bu örneğimizde orijinal eserde geçen “eternity”, sonsuzluk, ebedilik, sonsuz uzun zaman anlamlarına gelmektedir. Türkçede “sittinsene” çok uzun zaman anlamındadır.

Anlamsal olarak iki sözcük birbirine çok yakındır. Ancak Türkçede *sittinsene* zarf sözcüğünün kullanıldığında bir rakam (40 yıl, 50 yıl vb. gibi) telaffuz edilmez, zira *sittinsene* belirli olmayan çok uzun bir zamanı temsil eder. Bu nedenle “kırk yıl *sittinsene* gelebilir” ifadesi yerine “kırk yıl bir ömür gibi gelebilir” şeklinde bir çeviri daha doğru olurdu. Dolayısıyla orijinal eserde geçen sözcüğün anlamsal eşdeğeriyle yerileştirme çeviri stratejisinin kullanılmasında sözcüğün içinde kullanıldığı bağlama dikkat edilmediği için doğru bir yerileştirme yaklaşımı olmadığını söyleyebiliriz.

Örnek 8

You should avoid shouting, expressing rage, or confronting the other person- angry outbursts just make things worse. (s. 149)

Bağırıp çağırmaktan, öfke emareleri göstermekten ya da diğer insanlara meydan okumaktan kaçınmak gerek; **öfkeyle kalkan zararlar oturur**. (s. 145)

Bu örneğimizde orijinal eserde “angry outbursts just make things worse” ifadesi bir deyim değildir ve birebir karşılığı “öfke patlamaları sadece işleri daha da kötüleştirir” şeklindedir. Ancak Türkçe çevirisinde kullanılan ve bir deyim olan “öfkeyle kalkan zararlar oturur” ifadesiyle aynı anlama gelmektedir. Çeviride deyim kullanılarak yerileştirme stratejisi kullanılmıştır. Çeviride kullanılan deyim, orijinal ifadenin anlamsal olarak eşdeğeri ve yerinde bir yaklaşımdır.

Örnek 9

But every now and then states **lose their tempers**, and react far too forcefully and publicly, thus **playing into the hands of** the terrorists. (s. 164)

Ama arada bir devletin **tepesinin taşı atıyor** ve olanca kuvvetiyle ve alenen tepki vererek teröristlerin eline **koz veriyor**. (s. 157)

Bu örneğimizde İngilizce “play into the hands of somebody” deyimini için çeviride “koz vermek” deyimini kullanılmıştır. Bu ifadenin sözcüğü sözcüğüne çevirisi “birinin eline oynamak” şeklindedir. Cambridge Dictionary sözlüğü bu deyim, ‘bir şeyi farkında olmadan rakiplerin ya da düşmanların istediği şekilde yapmak’ olarak tarif etmektedir. “Ekmeğine yağ sürmek” deyiminin anlamı istemediği hâlde birinin işine yarayacak biçimde davranmak; “koz vermek” deyiminin anlamı ise imkân tanımak, elverişli durum sağlamaktır (bkz. TDK). Her iki deyim anlamsal içeriklerini karşılaştırdığımızda “play into the hands of somebody” ile “ekmeğine yağ sürmek” deyimlerinin birbirleriyle örtüştüklerini görüyoruz. Orijinal eserdeki diğer bir deyim ise “lose one's temper” ifadesidir. Çeviride kullanılan “tepesinin taşı atmak” deyimini anlamsal olarak eşdeğeri. Dolayısıyla bu örneğimizin yerileştirme yaklaşımı açısından başarılı bir örnek olduğunu söyleyebiliriz.

Örnek 10

Religious leaders often present their followers with a stark either/or choice – either you are Muslim, or you are not. (s. 203)

Dini liderler cemaatlerine genellikle katı bir şekilde **ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin** derler, ya Müslümansındır ya da değilsindir. (s. 191)

Bu örneğimizde orijinal eserde olmayan bir ifadenin, bir deyimden çeviri esere eklenmiş olduğunu görüyoruz. Bunun yanı sıra eklenen “ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli” deyimini, buranın “şartlarına uymalı veya buradan ayrılmalı” (bkz. TDK) anlamında kullanıldığı için bağlama uygun değildir. Orijinal eserde laik insanlarla dini liderlerin tutumlarının karşılaştırıldığı bu bölümde “either / or choice” ifadesinin “katı bir hedef dilde bir deyimle yerileştirme yaklaşımının doğru bir yaklaşım olmadığını söyleyebiliriz.

Örnek 11

A wise old man was asked what he learned about the meaning of life. ‘Well’, he answered, ‘I have learned that I am here on earth in order to help other people. (s. 280)

Yaşlı bir bilgeye hayatın anlamı hakkında ne öğrendiği sorulmuş. “**Valla,**” demiş adam, bu dünyaya başka insanlara yardım etmek için geldiğimi öğrendim. (s. 256)

Bu örneğimizde orijinal metinde geçen *well* ünlemi, Türkçe çeviri metninde *valla* ünlemiyle verilmiştir. Yerileştirme yaklaşımıyla çeviri yapılarak hedef dil kültüründe halk arasında konuşma sırasında “vallahı” ünleminin kısaltılmışı olan “valla” sözü kullanılarak kültür dikkate alınmış ve kültürel ifade tarzına göre çeviri yapılmıştır.

Örnek 12

If you buy a second hand Fiat for \$ 2,000, you are likely to complain about it to anyone willing to hear. But if you buy a brand-new Ferrari for \$ 200,000, you will sing its praises far and wide... (s. 287)

Mesela 10 bin **liraya** ikinci el bir Fiat araba alsanız, arabaya kusur bulma olasılığınız yüksektir. Ama bir milyon **liraya** yepyeni bir Ferrari alırsanız, arabaya durmadan methiyeler düzersiniz.(s. 261)

Bu örneğimizde para birimi ve rakamı yerileştirilmiştir. Bazı durumlarda, ağırlık ölçüleri, uzaklık ölçü birimleri, sıcaklık ölçü birimleri veya para birimleri gibi kültürel öğelerin çevirisinde zorluklar yaşanabilmektedir. Hedef dil okuyucularının kültürüne yabancı olan bir birimin kullanımı söz konusu olduğunda üst kavramla verilebileceği çeviribilimciler tarafından belirtilmektedir. Bu örneğimizde ise “Dolar” para birimi hedef dil kültürüne yabancı değildir ve Dolar olarak kullanılması durumunda anlamı zorlaştırma gibi bir durum da söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle de “Lira” olarak yerileştirilmesinin ve hatta döviz kuru temelinde değerinin de çevrilmesinin yanlış bir çeviri yaklaşımı olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

Çeviri, iki dil arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların yanı sıra iki kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkların da farkına varılmasını, yabancı dil öğrenmede kültürü de bilmenin ne kadar önemli olduğuna yönelik farkındalığın artmasını sağlar.

Çevri sürecinde, hedef dilin dilsel özelliklerinin yanı sıra kültürel özelliklerinin de dikkate alınması gerekir. Diğer bir deyişle, çeviride dil-kültür ilişkisinin korunması önemlidir. Ancak, iki dil arasındaki dilsel ve kültürel farklılıklardan dolayı çeviri sorunları ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızın konusu olan *yerlileştirme*, kaynak ve hedef diller arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanan çeviri sorunları ile karşılaşıldığında sorunu aşma yollarından biridir. Hedef kültür odaklı olan yerlileştirme, kaynak metinde hedef dil ve kültürüne yabancı olan dilsel ve kültürel unsurların değiştirilerek veya uyarlanarak hedef dilde okunabilirliğe ve kabul görmeye ve böylelikle dil-kültür ilişkisini korumaya yönelik bir çeviri stratejisidir. Yerlileştirmede hedef dilin kültürüne uygunluk, hedef kültürde yabancı olmama temel amaçtır.

İncelenen eserin çevirisinde, anlaşılabilirliğin sağlanabilmesi için, kaynak eser okuyucusunda yaşatılmak istenen duyguların hedef dil okuyucusunda da ortaya çıkmasını sağlayabilmek için kaynak metin kültürüne ait unsurların çevirisinde yerlileştirme stratejisinin öne çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımın en çarpıcı örneği, yabancı şarkıcı ve şarkı isimlerinin yerine kendi kültürümüzde kendi dilimizde tanıdık, bildik şarkıcı ve şarkı isimlerinin yer almasıdır. Çevirmen, yazarın verdiği örneklerle okuyucuda oluşturmak istediği etkiyi, duyguyu çevirisinde yaşatabilmek için yerlileştirme çeviri stratejine başvurmuştur.

Çeviribilim kuramcıları tarafından yerlileştirme özellikle deyim ve atasözlerinin çevirisinde önerilen bir yaklaşımdır. İncelediğimiz eserde de bunun oldukça fazla örneklerini görüyoruz.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan (1995). *Her Yönüyle Dil. Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

Berk, Özlem (2005). *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*. İstanbul: Multilingual. Cambridge Dictionary Sözlüğü: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-norwegian/play-into-someone-s-hands> (Erişim: 11.12.2019).

Çamdereli, Mete (1995). "Uluslararası İletişimde Dil ve Dil Aktarımı". *Uluslararası İletişim* içinde (haz. Gürsel Öngören). İstanbul: Der Yayınları.

Harari, Yuval Noah (2018). *21 Lessons for the 21st Century*(1st Ed).New York : Spiegel & Grau.

- Harari, Yuval Noah (2018). *21.Yüzyıl için 21 Ders*(1.Baskı). Selin Sıral (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Kuran, Nedret (1995). “Çağdaş Alman Çeviribilimcilerin Yaklaşımları”, *Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler* (yay. haz. Mehmet Rifat), İstanbul: Düzlem Yayınları. S. 33-54.
- Schreiber, Michael (1993): *Übersetzung und Bearbeitung. Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs*. Tübingen: Gunter Narr Verlag
- Snell-Hornby, Mary (1985). “Translation as a means of integrating language teaching and linguistics”. C. Titford ve A. E. Hieke (Ed.), *Translation in Foreign Language Teaching and Testing*. Narr: Gunter Narr Verlag Tübingen. P. 21–28.
- Snell-Hornby, Mary. (2006). *The turns of translation studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Türk Dil Kurumu (TDK). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 30.09.2019).
- Venuti, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Londra/New York: Routledge.
- Yükseköğretim Kurumu (YÖK). Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari (Erişim: 10.09.2019).